

دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته پژوهشگری

عنوان:

بررسی رفتار رأی دهی جوانان ۲۹-۱۸ سال شهر مشهد با تأکید
بر تأثیر شبکه های اجتماعی

استاد راهنما:

خانم دکتر سوسن باستانی

استاد مشاور:

خانم دکتر منصوره اعظم آزاده

دانشجو:

فاطمه سلطانی

اسفند ۱۳۸۷

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر

عاجز

حمد و سپاس و شکر نثار خداوند یکتای بلند مرتبه که با قدرت بی بدیلش و در سایه لطف بی کرانش مرا یاری فرمود. خداوندی که بی لطف و توانایی اش مرا یارای گام برداشتن در این مسیر نبود.

نیز به مقصود رسیدن در این مسیر پر خطر مرهون یاری و لطف بی دریغ بزرگوارانی است که در تمام این مدت از هیچ کوششی برای یاری نمودن من دریغ نکردند. نخست استاد بزرگوارم **سرکار خانم دکتر سوسن باستانی** که رهنمودها و تدابیرشان راهنما و راه گشای من در این راه بود، لطف خداوند همواره یاری گرشان باد.

استاد ارجمند **سرکار خانم دکتر منصوره اعظم آزاده** که بدون لطف ایشان طی این مسیر ممکن نبود و در این مدت با نکته سنجی هایشان مرا یاری فرمودند، سایه حق بر وجودشان مستدام باد. از استادان محترم داور **سرکار خانم دکتر موسوی** و جناب آقای دکتر رجبلو که با یادآوری نکات ارزنده مرا مورد لطف قرار دادند سپاس گزارم.

بی شک طی این راه بی حمایت های بی دریغ خانواده مهربانم و همسر بزرگوارم ممکن نبود، همواره قدردان بزرگواری ها و شکیبایی هایشان هستم، لطف خداوند همراهشان باد. نیز از دوستان عزیزم که در تمام مدت مرا یاری کردند کمال سپاس را دارم.

چکیده:

هدف تحقیق حاضر مطالعه عوامل موثر بر رفتار رأی دهی جوانان ۱۸-۲۹ سال شهر مشهد با تأکید بر رویکرد تحلیل شبکه های فردی است. در این بررسی نظریاتی از جمله نظریه اثربخشی سیاسی، احساس تعهد مدنی، انتخاب عقلانی و ترجیحات سیاسی نیز مورد توجه قرار گرفت، به این منظور تعداد ۲۶۲ پرسشنامه به روش پیمایش و تحلیل شبکه در مناطق مختلف این شهر اجرا گردید و علاوه بر اطلاعات مربوط به پاسخگویان، اطلاعات مربوط به اعضای شبکه اجتماعی (۱۳۶۰ نفر) نیز جمع آوری شد.

نتایج بدست آمده حاکی از آن است که ویژگی های کارکردی، تعاملی و ساختی شبکه و ویژگی های اجتماعی مورد بررسی اعضای شبکه بر رفتار رأی دهی پاسخگویان تأثیرگذار است. همچنین رفتار رأی دهی اعضای شبکه نیز به عنوان متغیر پیش بین رابطه معناداری با متغیر تابع دارد. در بین تمام شاخصهای مورد مطالعه بیشترین تأثیرگذاری مربوط به متغیر ترجیحات سیاسی است. تحلیل رگرسیون چند متغیری مبین این مطلب است که حدود ۳۷ درصد از تغییرات رفتار رأی دهی توسط متغیرهای مورد بررسی تبیین می گردد. در نهایت پژوهش حاضر بر آن بود که جایگاه رویکرد شبکه را در تبیین رفتار رأی دهی به عنوان نوعی از مشارکت سیاسی تعیین نماید که نتایج حاصله از پژوهش نیز، بر نقش شبکه های فردی در تشریح و تبیین رفتار رأی دهی بطور مستقیم و از طریق تأثیر بر ترجیحات سیاسی صحنه می گذارد.

واژگان کلیدی: رفتار رأی دهی، شبکه های اجتماعی، اثربخشی سیاسی، تعهد مدنی، انتخاب عقلانی، ترجیحات سیاسی.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول: کلیات
۲	۱-۱-مقدمه
۴	۲-۱- بیان مسئله
۶	۳-۱- اهمیت موضوع
۷	۴-۱- پرسش های پژوهش
۷	۵-۱- اهداف پژوهش
۸	فصل دوم: مروری بر ادبیات و چهارچوب نظری و تجربی تحقیق
۹	۱-۲- مشارکت اجتماعی، مشارکت سیاسی و رأی دهی
۱۲	۲-۲- جوانان و رأی دهی
۱۳	۳-۲- مشارکت سیاسی
۱۵	۱-۳-۲- نظریات روان شناختی - فردی
۱۵	۲-۳-۱-۱- نظریه عقلانی رأی
۱۹	۲-۳-۱-۲- تعهد مدنی
۱۹	۲-۳-۱-۳- نظریه اثربخشی سیاسی
۲۱	۲-۳-۱-۴- مدل هنجاری رأی
۲۲	۲-۳-۲- نظریه های جامعه شناختی
۲۳	۲-۳-۱- رهیافت فرهنگ سیاسی
۲۵	۲-۳-۲- نظریه نهادمندی
۲۷	۲-۳-۳- نظریه توسعه سیاسی
۲۹	۲-۳-۴- نظریه حوزه عمومی هابرماس
۳۰	۲-۳-۵- نظریه منابع
۳۲	۲-۳-۶- نظریه جامعه پذیری سیاسی
۳۵	۲-۳-۷- رسانه های جمعی
۳۶	۲-۳-۸- نظریه جریان دو مرحله ای اطلاعات

۴۰	۹-۲-۳-۲- رفتار سیاسی در نظریه شبکه
۴۱	۱-۹-۲-۳-۲- رویکرد تحلیل شبکه
۴۲	۱-۱-۹-۲-۳-۲- انواع شبکه
۴۳	۲-۱-۹-۲-۳-۲- شبکه های اجتماعی و نگرش های مشابه
۴۵	۳-۱-۹-۲-۳-۲- گروه های دو نفره و نگرش های مشابه
۴۸	۱-۳-۱-۹-۲-۳-۲- ساختار شبکه و نگرش های مشابه
۴۹	۴-۱-۹-۲-۳-۲- ویژگی شبکه و مشارکت سیاسی
۵۲	۱۰-۲-۳-۲- شرکت در انجمن های داوطلبانه
۵۴	۴-۲- مروری بر تحقیقات پیشین
۵۴	۱-۴-۲- تحقیقات داخلی
۵۹	۲-۴-۲- تحقیقات خارجی
۶۵	۳-۴-۲- نتیجه گیری
۶۶	۵-۲- چهارچوب نظری
۷۰	۶-۲- مدل تحلیل
۷۱	۷-۲- فرضیات
۷۲	فصل سوم: روش تحقیق
۷۳	۱-۳- روش تحقیق
۷۴	۲-۳- جمعیت آماری
۷۴	۳-۳- نمونه گیری
۷۴	۱-۳-۳- تعیین حجم نمونه
۷۵	۲-۳-۳- شیوه نمونه گیری در سطح شهر مشهد
۷۷	۴-۳- واحد تحلیل
۷۷	۵-۳- شیوه سنجش متغیرها و تعاریف مفاهیم
۷۷	۱-۵-۳- رفتار رأی دهی
۷۸	۲-۵-۳- ترجیحات سیاسی
۷۹	۳-۵-۳- اثربخشی سیاسی

۸۰	۳-۵-۴- تعهد مدنی
۸۱	۳-۵-۵- انتخاب عقلانی
۸۲	۳-۵-۶- شبکه های اجتماعی
۸۶	۳-۵-۷- روابط داوطلبانه
۸۷	۳-۵-۸- رفتار رأی دهی و ترجیح سیاسی اعضای شبکه
۸۸	۳-۵-۹- متغیرهای زمینه ای
۸۸	۳-۵-۹-۱- پایگاه اقتصادی- اجتماعی
۸۹	۳-۵-۹-۲- سایر متغیرهای زمینه ای
۸۹	۳-۶-۶- روش گردآوری داده ها
۸۹	۳-۶-۱- ابزار سنجش
۹۰	۳-۶-۲- اعتبار و روایی ابزار سنجش
۹۷	۳-۷- جمع آوری و استخراج داده ها
۹۹	فصل چهارم: یافته های توصیفی و تحلیلی
۱۰۰	۴-۱- نتایج توصیفی
۱۰۰	۴-۱-۱- مشخصات فردی
۱۰۸	۴-۱-۲- ویژگی های خانوادگی
۱۱۴	۴-۱-۳- رفتار رأی دهی
۱۲۵	۴-۱-۴- حس اثربخشی سیاسی
۱۲۷	۴-۱-۵- تعهد مدنی
۱۲۹	۴-۱-۶- انتخاب عقلانی
۱۳۱	۴-۱-۷- منابع اطلاعات سیاسی
۱۳۲	۴-۱-۸- توصیف شبکه ی اجتماعی پاسخگویان
۱۳۲	۴-۱-۸-۱- ویژگی های فردی اعضای شبکه
۱۳۴	۴-۱-۸-۲- ویژگی های ساختی شبکه
۱۴۱	۴-۱-۸-۳- ویژگی های تعاملی شبکه
۱۵۰	۴-۱-۸-۴- ویژگی های کارکردی شبکه

- ۱۵۵ ۹-۱-۴- بررسی رفتار رأی دهی اعضای شبکه
- ۱۵۷ ۱۰-۱-۴- فعالیت های داوطلبانه
- ۱۵۹ ۲-۴- تحلیل داده ها
- ۱۶۰ ۱-۲-۴- بررسی رابطه رفتار رأی دهی و شبکه ی روابط اجتماعی
- ۱۶۰ ۱-۱-۲-۴- بررسی رابطه ویژگی های اجتماعی اعضای شبکه و رفتار رأی دهی
- ۱۶۱ ۲-۱-۲-۴- بررسی رابطه رفتار رأی دهی با ویژگی های ساختی شبکه
- ۱۶۳ ۳-۱-۲-۴- بررسی رابطه حمایت دریافتی در زمینه انتخابات و رفتار رأی دهی
- ۱۶۶ ۴-۱-۲-۴- بررسی رابطه ویژگی های تعاملی شبکه و حمایت دریافتی در زمینه انتخابات
- ۱۷۰ ۵-۱-۲-۴- بررسی رابطه شرکت اعضای شبکه در انتخابات و رفتار رأی دهی
- ۱۷۱ ۶-۱-۲-۴- بررسی شبکه روابط داوطلبانه و رفتار رأی دهی
- ۱۷۲ ۲-۲-۴- بررسی انتخاب عقلانی و رفتار رأی دهی
- ۱۷۳ ۳-۲-۴- بررسی رفتار رأی دهی و تعهد مدنی
- ۱۷۳ ۴-۲-۴- بررسی رفتار رأی دهی با اثربخشی سیاسی
- ۱۷۴ ۵-۲-۴- بررسی رابطه ترجیحات سیاسی و رفتار رأی دهی
- ۱۷۵ ۶-۲-۴- رفتار رأی دهی و ویژگی های فردی
- ۱۸۰ ۳-۴- تحلیل رگرسیونی عوامل موثر بر رفتار رأی دهی
- ۱۸۴ ۱-۳-۴- نتیجه تحلیلی رگرسیونی چند متغیره همه عوامل موثر بر رفتار رأی دهی
- ۱۸۵ ۴-۴- تحلیل مسیر
- ۱۸۹ **فصل پنجم: نتایج**
- ۱۹۰ ۱-۵- تحلیل متغیرهای تحقیق
- ۱۹۰ ۱-۱-۵- بررسی رابطه متغیرهای شبکه و رفتار رأی دهی
- ۱۹۵ ۲-۱-۵- بررسی رابطه سایر متغیرها و رفتار رأی دهی
- ۱۹۷ ۳-۱-۵- بررسی رابطه متغیرهای زمینه ای و رفتار رأی دهی
- ۱۹۸ ۲-۵- بررسی معادلات رگرسیونی
- ۱۹۹ ۳-۵- نتیجه گیری کلی
- ۲۰۲ ۴-۵- محدودیت ها و مشکلات تحقیق

۲۰۲

۵-۵- پیشنهادات برای تحقیقات آتی

۲۰۴

فهرست منابع و مأخذ

پیوست (پرسشنامه و جداول توصیفی)

فصل اول

کلیات

شبکه های اجتماعی^۱ نمای حال جامعه ، فرهنگ ، سیاست ، اقتصاد و علم هستند. با بررسی دقیق روابط افراد و سایر موجودیت های اجتماعی در شبکه، ویژگی های جامعه مورد نظر را خواهیم شناخت. یکی از شیوه های نسبتاً جدید در حوزه رفتارشناسی سیاسی، بررسی روابط بین کنشگران در شبکه های اجتماعی آنها است. گرچه تحقیقات مربوط به رفتار رأی دهی^۲ مدت زمان کوتاهی است که به بحث شبکه های اجتماعی متمایل شده اند، اما در بسیاری از کشورها خصوصاً کشورهای اروپایی و آمریکایی تحقیقاتی به صورت پیمایش هایی در سطح ملی یا جزئی تر در این زمینه انجام شده است. در کشور ما با وجود اهمیت بالای مسئله، کمتر مطالعاتی در این زمینه انجام شده است. بیشتر تحقیقاتی که در حوزه رفتارشناسی سیاسی صورت گرفته به بررسی و توضیح رفتارهای سیاسی از منظر متغیرهایی که کم و بیش در حوزه روانشناسی اجتماعی قرار می گیرند، می پردازند یا متغیرهایی در قلمرو قدرت سیاسی مانند نحوه تبلیغات نامزدها را مورد بررسی قرار می دهند. این تحقیقات کمتر به بررسی روابط اجتماعی در شبکه ها، که یکی از عناصر اصلی در حوزه جامعه شناسی است، می پردازند. همچنین اکثر رویکردهای مربوط به مشارکت سیاسی در سطح خرد قرار دارند و نظریاتی که در سطح کلان و میانه هستند به دلیل قابلیت کمتر آنها در به آزمون گذاشتن مفروضاتشان در سطح تجربی، کمتر به صورت عملی مورد بررسی قرار می گیرند.

تأکید اصلی پژوهش حاضر بر رویکرد شبکه های اجتماعی به عنوان یک نظریه اجتماعی در سطح میانی برای تبیین رفتار رأی دهی است. برپایه دیدگاه نظریه پردازان این رویکرد غالباً اعضای شبکه تشابه رفتاری بسیاری درباره ترجیحات سیاسی و رفتار رأی دهی دارند و این تشابه هم به دلیل تأثیر مستقیم اعضا بر یکدیگر است و هم ناشی از ویژگی های خاص شبکه.

---

^۱ - social networks

^۲ - voting behavior

در کنار بررسی برد عملی این نظریه در حوزه رفتار رأی دهی، سایر نظریات موجود از جمله اثربخشی سیاسی، تعهد مدنی و انتخاب عقلانی را نیز مورد آزمون قرار می دهیم تا هم رفتار رأی دهی را به صورت کامل مورد بررسی قرار دهیم و هم با وجود محدودیت های فراوان امکان مقایسه نظریات وجود داشته باشد.

به این ترتیب هدف تحقیق شناسایی عوامل موثر بر رفتار رأی دهی جوانان از طریق ابزار علمی است. به این منظور در فصل اول به ارائه بیان مسئله، اهمیت موضوع، پرسش ها و اهداف انجام پژوهش می پردازیم و فصل دوم را به بررسی و مطالعه برخی تحقیقات داخلی و خارجی در حوزه مشارکت سیاسی و رفتار رأی دهی اختصاص می دهیم، در ادامه این فصل به تعریف مفهومی از مشارکت سیاسی و رفتار رأی دهی می پردازیم و نظریات و دیدگاه های متفکرین مختلف را درباره مشارکت سیاسی بیان می کنیم تا تحلیل نظری، مفهومی و علی را برای تشریح مکانیزم تأثیرگذاری عوامل متفاوت را بر رفتار رأی دهی بیابیم. همچنین روش تحقیق به کار گرفته شده در این پژوهش و چگونگی مراحل سنجش متغیرها را نیز در فصل سوم گنجانیدیم. در خلال فصل چهارم هم به توصیف یک متغیری داده های بدست آمده از تحقیق و تحلیل روابط بین متغیرها می پردازیم و نهایتاً در فصل پنجم نتایج حاصله را عنوان می کنیم.

۱-۲- بیان مسئله

از لحاظ تاریخی، بحث دخالت عموم افراد در تعیین سرنوشت جامعه خود در قالب انتخابات و آرای عمومی سابقه چندان طولانی ندارد. می توان گفت از مهمترین اشکال جنبش های مبارزاتی برای گسترش حقوق و آزادی های مدنی در جهان جنبش حق رأی همگانی بود که از سال ۱۷۹۳ در فرانسه و به خصوص در جریان انقلاب کبیر فرانسه شکل گرفت. ایجاد حق رأی همگانی فرایندی است که نهادینه شدن مفهوم مشارکت سیاسی را در پی داشت، به طوری که با عمومیت یافتن حق رأی در اکثر کشورهای جهان، مسئله انتخابات به عنوان یکی از مهمترین مباحث نظام های دموکراتیک درآمد.

در ایران هم انقلاب مشروطه طلوعه نخستین تجربه انتخابات است، که آغازی برای بسیاری از حرکت های اجتماعی، توسعه سیاسی و فرهنگی و نوسازی اقتصادی است. (نوذری، ۱۳۸۱: ۱۵۲) با انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ نظام پادشاهی جای خود را به جمهوری اسلامی داد که در آن کاندیداها برای احراز پست های مختلف مانند ریاست جمهوری، نمایندگی مجلس، خبرگان رهبری و نمایندگی شوراها به صورت مستقیم توسط مردم انتخاب می شوند. بعد از انقلاب اسلامی در ایران، لزوم مشارکت سیاسی افراد اهمیتی ویژه یافت. زیرا یکی از علل اصلی وقوع انقلاب خواست مردم برای دخالت در حکومت و تصمیم گیری های اساسی بود. با بررسی رفتار رأی دهی جوانان (۱۸ تا ۲۹ سال) و با نگاهی به جدول زیر که البته میزان شرکت در انتخابات عموم افراد را نشان می دهد، نوساناتی در میزان مشارکت در انتخابات خواهیم یافت.

جدول ۱-۲ میزان نوسانات تعداد شرکت کنندگان در دوره های مختلف انتخاباتی

شرح	درصد رأی دهندگان	شرح	درصد رأی دهندگان
۱-پنجمین دوره مجلس	۷۱/۱۰	۱-هفتمین دوره ریاست جمهوری	۷۹/۹۳
۲-ششمین دوره مجلس	۶۷/۳۵	۲-هشتمین دوره ریاست جمهوری	۶۶/۵۹
۳-هفتمین دوره مجلس	۵۱/۲۱	۳-نهمین دوره ریاست جمهوری	۶۲/۸۴
۱-اولین دوره شورای اسلامی	۶۴/۴۲	۲-دومین دوره شورای اسلامی	۴۹/۲

در اواخر دهه دوم انقلاب با ایجاد تغییراتی در نظام سیاسی کشور در نوع رفتار سیاسی جوانان تغییراتی به وجود آمد که به صورت مشارکت گسترده و فراگیر آنان در انتخابات و سایر اشکال مشارکت سیاسی بروز کرد. اما بعد از آن نقطه اوج فرایند تحولات منجر به سرخوردگی و تا حدودی کناره گیری آنان از صحنه انتخابات شد. به طوری که با مقایسه جداگانه انتخابات ریاست جمهوری، مجلس شورای اسلامی و شورای شهر این کاهش میزان رأی دهی کاملاً محسوس می شود.

تجزیه و تحلیل این نوسانات و مطالعه عوامل موثر بر این تغییرات نیاز به بررسی های دقیق تر و موشکافانه تری دارد. در بسیاری از کشورها به خصوص کشورهای پیشرفته، احزاب در جامعه نقش بسیار مهمی دارند و تقریباً تمام مردم به یکی از دو یا چند حزب موجود در نظام سیاسی گرایش دارند، با ایدئولوژی ها، اهداف و تمایلات این احزاب آشنایی کامل دارند و در تمام رأی گیری ها به حزب مورد نظر خود رأی می دهند. در ایران نیز با توجه به نوظهور بودن احزاب و نقش اندک آنها، متغیر علاقه به احزاب سیاسی شاید نتواند چندان تأثیری بر رفتار رأی دهی افراد داشته باشد، بنابراین لزوم مطالعه همه جانبه رفتار رأی دهی و بررسی تأثیر عواملی که می توانند

در رأی دهی موثر باشند و نیاز به واکاوی جامعه شناختی دقیق این حوزه ما را بر آن داشت تا به بررسی نحوه رفتار رأی دهی جوانان پردازیم به ویژه که افراد جوان تأثیر پذیری بیشتری از ساخت محیط پیرامونی خود دارند.

۱-۳- اهمیت موضوع

کنترل و نظارت مردم در سیستم های دموکراتیک از طریق انتخابات یکی از ملزومات تحقق جامعه مردم سالار است. در واقع تنها تلاش سیاسی شهروندان برای تماس بی واسطه با سیاست انتخاباتی آزاد است که در آن افراد با حق انتخابی که دارند، می توانند به گزینش سیاسی نامزدها پردازند یا در مورد برخی مسائل حکومتی نظر خود را اعلام کنند. کمیت مشارکت در ایجاد و بازنمایی میزان مشروعیت سیاسی برای حکومت کنندگان در سیاست داخلی و خارجی اهمیتی آشکار دارد. نحوه مشارکت و کیفیت آن نیز از چگونگی تاثیر نیروهای اجتماعی بر سیاست حکایت می کند.

در کشور ما که جامعه ای جوان دارد، شرکت جوانان در انتخابات از اهمیت فوق العاده ای برخوردار است. وزن این گروه جمعیتی در کشور ما بسیار سنگین تر از سایر گروه های جمعیتی است که می توانند در امور سیاسی مشارکت کنند، بنابراین نقش آنان در تحولات سیاسی آشکار است. این قشر در تمام دنیا نقش اساسی در شکل گیری، حفظ و یا تغییر حکومتها دارند و عنصر اصلی در جنبش های اجتماعی و سیاسی محسوب می شوند. شرکت جوانان در انتخابات نه لزوماً همیشه، مشارکت آنان در آینده را نیز تثبیت می کند و به تداوم حکومت دموکراتیک می انجامد. ورود آنان به عرصه مشارکت سیاسی برای بدست آوردن خواسته های عمومی شان به بسط و گسترش دامنه قدرت اجتماعی و در نهایت توسعه کیفی در تمام ابعاد می انجامد. برعکس عدم تمایل آنها به مشارکت سیاسی، نه تنها می تواند نشانی از ضعف و عدم کارایی نظام سیاسی باشد بلکه می تواند به شکل گیری مشارکت سیاسی غیر متعارف و منفی از جمله اعتصاب و شورش بیانجامد.

۱-۴- پرسش های پژوهش

در بینش جامعه شناختی رفتارهای سیاسی و از جمله رفتار رأی دهی ، یک کنش اجتماعی محسوب می شود و عوامل متعدد اجتماعی در نحوه رأی دهی دخالت دارند. سئوالات اصلی این پژوهش درباره عوامل اجتماعی موثر بر رفتار رأی دهی جوانان است که به این صورت عنوان می شوند:

۱- میزان حضور جوانان شهر مشهد در دوره های انتخاباتی اخیر به چه میزان است؟

۲- عوامل موثر بر رفتار رأی دهی جوانان چیست؟

۳- رویکرد تحلیل شبکه چه جایگاهی در تبیین رفتار رأی دهی دارد؟

پرسش های مطرح شده از سوی محقق باید توأم با تعدادی پاسخ های فرضی باشد، اما از آنجا که در تحقیقات علمی رسیدن به یک پاسخ عینی که مورد پذیرش اکثریت افراد یا حداقل جامعه علمی باشد، نیازمند آن است که این پاسخ های فرضی به محک آزمون و تجربه درآیند. در این پژوهش نیز سعی می شود با استفاده از ابزار علمی معتبر و با استناد به فرضیات ناشی از رویکردها و نظریات متخصصین و نتایج تحقیقات پیشین، پاسخ هایی داده می شود که اطلاعات و دانش ما را درباره موضوع مذکور بهبود بخشد.

۱-۵- اهداف پژوهش:

اهداف پژوهش حاضر عبارتند از:

- توصیف و شناسایی رفتار رأی دهی جوانان شهر مشهد.

- بررسی علل و عوامل موثر بر رفتار رأی دهی جوانان ۲۹-۱۸ سال شهر مشهد با تأکید بر شبکه های اجتماعی آنان.

فصل دوم

مروری بر ادبیات،
چهارچوب نظری و
تجربی تحقیق

در این قسمت ابتدا به ارائه ی تعریفی از مفهوم مورد بررسی- رفتار رأی دهی- می پردازیم، زیرا در نهایت باید یک تعریف مفهومی و اسمی روشن و کوتاه از متغیر اصلی ارائه دهیم تا در کل پژوهش بر مبنای این تعریف پیش برویم. بعد از آن نظریات و دیدگاه هایی که به تبیین رفتار رأی دهی و مشارکت سیاسی می پردازند را عنوان می کنیم و در نهایت از تئوری ها و دیدگاه های مطرح شده در این بخش مدد جسته و چهارچوب نظری تحقیق را ایجاد کرده تا از خلال آن متغیرهای مورد مطالعه را استخراج نماییم.

۲-۱- مشارکت اجتماعی، مشارکت سیاسی و رأی دهی

مشارکت کردن به معنای سهمی در چیزی یافتن و از آن سود بردن یا در گروهی شرکت جستن و بنابراین با آن همکاری داشتن است. مشارکت می تواند اشکال و درجات گوناگونی پیدا کند، نظیر همکاری، همیاری، همبستگی، انطباق، سازگاری، پذیرش، انقیاد، شیفتگی، ایفای نقش اجتماعی و انجام وظایفی که با این نقش ها ملازم دارند، مبین مشارکت معمولی و ارتجالی گونه در حیات اجتماعی است. (توسلی، ۱۳۸۲: ۶۷-۶۶) مشارکت اجتماعی^۱ در این معنا شرکت فعالانه انسانها در حیات سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و به طور کلی تمامی ابعاد حیات است. (ساروخانی، ۱۳۷۰: ۵۲۱) بنابراین مشارکت سیاسی را می توان نوعی از مشارکت اجتماعی دانست.

در مورد مشارکت سیاسی^۲ تعاریف بسیار زیادی از سوی اندیشمندان ارائه شده است و تا حدودی این تعاریف مشابه یکدیگر هستند. همه این متفکرین در این موضوع که در نظام های سیاسی امروز مشارکت سیاسی از اساسی ترین فرایندهای حق حاکمیت عمومی است، توافق دارند.

---

^۱- Social Participation

^۲- Political Participation

ساروخانی در کتاب دایره المعارف علوم اجتماعی مشارکت سیاسی را گزینش سران سیاسی از طریق رأی دادن تعریف می کند. (همان: ۵۶۹)

مایکل راش^۱ شرکت فرد در سطوح مختلف فعالیت در نظام سیاسی از عدم دخالت تا داشتن مقام رسمی سیاسی را مشارکت سیاسی می داند. (راش، ۱۳۷۷: ۱۲۳)

آنتونی گیدنز نیز مشارکت سیاسی را به مثابه یک حق سیاسی می داند و حقوق سیاسی را اینگونه تعریف می کند: حقوق مشارکت سیاسی، مانند حق رأی در انتخابات محلی و ملی که شهروندان اجتماع ملی معینی دارا هستند. (گیدنز، ۱۳۷۳: ۲۹۶)

ترنر و همکارانش در کتاب فرهنگ جامعه شناسی، مشارکت سیاسی را شرکت در فراگردهای سیاسی که به گزینش رهبران سیاسی می انجامد و سیاست عمومی را تعیین می کند یا بر آن اثر می گذارد، تعریف کرده اند. (ترنر و دیگران، ۱۳۷۶: ۲۸۶)

به این ترتیب می توان گفت که به طور کلی مشارکت سیاسی به هر کنشی گفته می شود که هدف آن تأثیر مستقیم و غیر مستقیم بر مجموعه نظام سیاسی در سطوح مختلف آن است.

رأی دهی^۲ نوعی مشارکت سیاسی که شهروندان و رأی دهندگان خواسته ها و نیات خود را در جهت تأمین و حفظ مصالح فردی و اجتماعی و منافع ملی از طریق آراء خود و در قالب مکانیسم انتخابات به نمایش می گذارند. انتخابات^۳ نیز در کاربرد رایج و عام به معنای روش یا شیوه ای است برای برگزیدن تعدادی معینی از میان شمار کثیری از کسانی که برای تصدی یک منصب یا مقام خود را نامزد (کاندید) کرده اند. (نوذری، ۱۳۸۱: ۱۲۱-۱۱۹) برای اینکه تفاوت این نوع مشارکت سیاسی را با سایر انواع آن بشناسیم، بهتر است جایگاه رأی دهی را در میان انواع متفاوت مشارکت سیاسی بیابیم. رأی دهی نوعی مشارکت سیاسی مستقیم، منظم، متعارف، انفرادی

---

^۱- Rush

^۲- Voting

^۳- Election

و رسمی است. این نوع مشارکت از آن جهت که رفتار سیاسی است که بی واسطه بر قدرت سیاسی اثرگذار خواهد بود و آن را دگرگون می کند، مستقیم است. عمومی ترین، فراگیرترین و متعارفترین نحوه تاثیر بر روند خط مشی سیاسی نیز رأی دهی است. در مقابل برخی از انواع رفتار سیاسی مانند شورش و تظاهرات که جنبه غیر رسمی دارند، شرکت در رأی گیری کاملاً رسمی است و عملی است که به صورت فردی انجام می پذیرد. از نظر راش (۱۳۷۷) نیز پایین ترین سطح مشارکت سیاسی و به عبارتی کمترین فعالیت فرد در حوزه نظام سیاسی رأی دهی است. برخی از مشارکت های سیاسی همچون عضویت در احزاب، کمک به احزاب و کاندیدا و تبلیغات در جهت آنها مستلزم زمان و هزینه بالا است در حالی که رأی دهی با صرف زمانی کوتاه و حداقل هزینه انجام می پذیرد. یک جنبه دیگر رأی دهی که آن را از سایر انواع مشارکت سیاسی جدا می سازد قابلیت سنجش میزان مشارکت افراد چه به صورت فردی و چه جمعی در رأی دهی است.

بررسی نظریات و تحقیقاتی که در زمینه مشارکت سیاسی انجام شده است ما را به این نتیجه می رساند که کنش رأی دهی وسیعترین حوزه نظری و دقیقترین پژوهش های گرایش جامعه شناسی سیاسی در حوزه مشارکت سیاسی را به خود اختصاص داده است، تا آنجایی که بسیاری از نظریه پردازان در تعریف مشارکت سیاسی به تعریفی از رأی دهی بسنده کرده اند. اما علت توجه محققان به این نوع رفتار سیاسی را شاید بتوان اهمیت بالای رأی دهی عنوان کرد. رأی دهی از آنجا که عام ترین و بی واسطه ترین شکل مشارکت سیاسی است، مسلماً مهمترین نوع مشارکت سیاسی محسوب می شود. اهمیت این نوع از مشارکت سیاسی تا آنجاست که در تحقیقات اخیر جهان رفتار رأی دهی را از مشارکت سیاسی به صورت مجزا مورد بررسی قرار می دهند.